

Årsrapport for universell utforming - 2023

Godkjent i møte i Toggruppa 27.02.2024

Jernbanedirektøren har ordet!

Universell utforming som tankesett skal være med i alt arbeid vi gjør med utvikling av togtilbudet

«Mennesker med funksjonsnedsettelse kan møte på flere hindringer når de reiser med tog. Noe som gjør at flere brukergrupper blir forhindret fra å delta i samfunnet. Ved å invitere brukerorganisasjonene i «Toggruppa» inn til faste møter med sektoren, øker vi bevisstheten rundt utfordringene og vurderer tiltak for å fjerne hindringer.

Universell utforming bidrar til at alle mennesker kan reise med tog, og direktoratet vil jobbe aktivt for å ta inn tilgjengelighetsperspektivet i utredningsarbeidet vårt og i kravene vi stiller til aktørene i sektoren gjennom avtaler. I året som kommer vil vi jobbe aktivt med å styrke organisasjonenes kunnskapsnivå om fagfeltet. Dette er et viktig steg for å løfte universell utforming i direktoratet og sektoren for øvrig».

Knut Sletta,
Jernbanedirektør

Førende prinsipper i arbeidet med universell utforming

1

En reise med tog består av en reisekjede med flere ledd, hvor hvert enkelt ledd påvirker muligheten kunden har til å gjennomføre reisen.

2

Disse leddene inkluderer blant annet informasjon ved kjøp av billetter, utformede/tilgjengelige stasjoner og knutepunkter i begge ender av reisen og togmateriell med gode på- og avstigningsmuligheter. For enkelte vil det være behov for ulik grad av assistanse ved reisen.

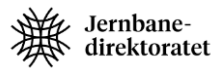
3

Dersom ett ledd i reisekjeden ikke er universelt utformet eller ikke tilfredsstillter krav til tilgjengelighet, kan det gjøre at reisen oppleves som vanskelig eller umulig å gjennomføre for flere grupper i samfunnet.

4

En universelt utformet reisekjede med tog er særlig viktig for personer med funksjonsnedsettelse/funksjonshemming, men kommer i prinsippet alle reisende til gode uavhengig av alder og funksjonsnivå.

Slik jobber jernbanesektoren med universell utforming

Jernbandedirektoratet bestiller og kjøper togtjenester av virkemiddelselskaper i sektoren og har det overordnede ansvaret for at alle ledd i reisekjeden med tog er ivaretatt og koordinert for de som reiser med toget.

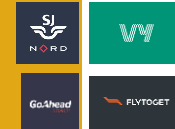
Bane NOR har ansvaret for universell utforming av stasjonene. Dette innebærer blant annet utforming/økt tilgjengelighet av stasjonene, kundeinformasjon på stasjon og assistansetjenesten.

Norske tog har ansvaret for det rullende materiell på det norske jernbanenettet. Dette innebærer at universell utforming som omfatter adgang til vognmateriell, tillater bevegelse mellom vogner og seterader inne i passasjervogner.

Entur skal legge til rette for at alle reisende kan få ruteinformasjon og kjøpe billetter for tog og fylkeskommunal kollektivtransport på samme sted.

Operatørselskapene Vy Gruppen AS, SJ Norge AS, Go-Ahead Norge AS, og Flytoget drifter togtilbudet på bestilling og inngåtte avtaler med Jernbandedirektoratet. I kontraktene mellom Jernbandedirektoratet og togoperatørene er det lagt opp til at operatørselskapene skal søke hensiktsmessige løsninger for universell utforming på jernbanen, eksempelvis tjenester og togmateriell.

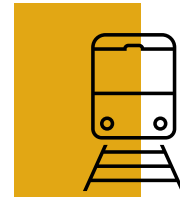

Året 2023

Oppsummering av året – universell utforming i tall

Ved utgangen av 2023 var antall tilgjengelige stasjoner 95.

Ved utgangen av 2023 var antall universelt utformede stasjoner 46.

Ved utgangen av 2023 var antall assistansetjenester ved stasjoner 14.

Ved utgangen av 2023 var andel av- og påstigninger på universelt utformet stasjoner 17,7 prosent.

To stasjoner fikk status «universelt utformet», mens en stasjon fikk status tilgjengelig i 2023

Ski stasjon fikk status som universelt utformet

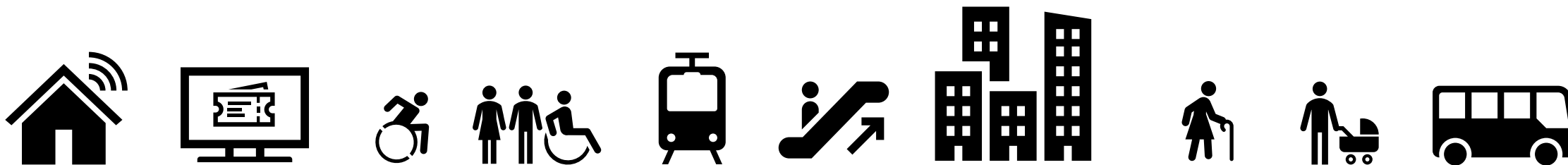
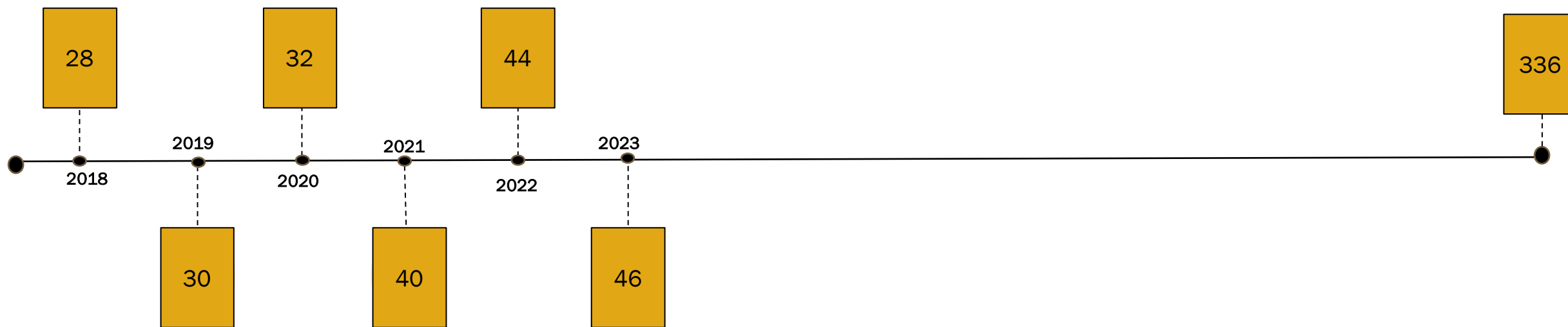
Nittedal stasjon fikk status som universelt utformet

Reinsvoll stasjon fikk status som tilgjengelig

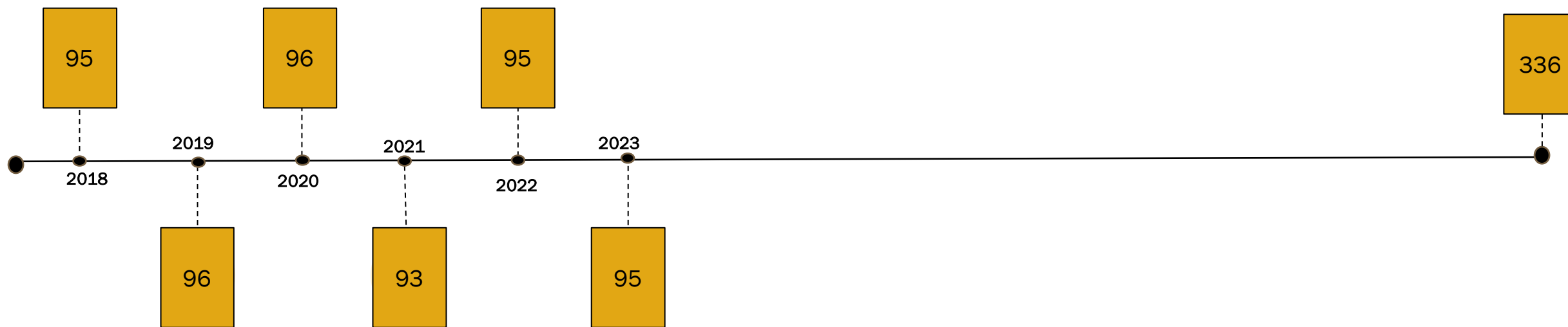

Ved utgangen av 2023 hadde 46 av 336 stasjoner status som «universelt utformet»

Universell utforming skal her forstås som utforming av produkter, omgivelser, program og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasning og en spesiell utforming.

Ved utgangen av 2023 hadde 95 av 336 stasjoner status som «tilgjengelig»

Tilgjengelig skal her forstås som et delmål på veien mot universell utforming, der det stilles krav til minst én adkomst til plattform som er fri for hindre, og at det kan brukes rullestolheis eller rampe fra plattform og inn i toget

Universelt utformede reisekjeder gagnar alle mennesker

Det er vanlig å snakke om samspillet mellom individuelle egenskaper, omgivelser og konkrete situasjoner

Tradisjonelt har funksjonshemming blitt sett på som en egenskap ved individet, som en medisinsk forståelse, der funksjonshemming er sett som en konsekvens av sykdom, skade, lyte eller andre biologiske avvik. Som et motsvar til individ- og sykdomsfokuset ved individet, vektlegges funksjonshemming som at samfunnet ikke er tilpasset den menneskelige variasjon

Det er vanlig å benytte utvalgsundersøkelser for å anslå hvor mange som har nedsatt funksjonsevne.

Årlig har SSB en tilleggsundersøkelse om funksjonshemming til sin arbeidskraftundersøkelse (AKU). Formålet med tilleggsundersøkelsene til AKU er å kartlegge situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne på arbeidsmarkedet og se hvordan den utvikler seg over tid. I denne undersøkelsen tar respondenten selv stilling til hvorvidt han eller hun er funksjonshemmet

Vi vet ikke nøyaktig hvor mange som har nedsatt funksjonsevne, andelen varierer ut i fra hva slags definisjoner som benyttes

Ved definisjonen som er benyttet i AKU varierer antallet funksjonshemmede noe fra år til år, og er på mellom 15 % og 18 % for befolkningen fra 15 til 66 år. I 2020 var andelen på 18 %, som tilsvarer ca. 636 000 personer

I «Toggruppa» for universell utforming deltar brukerorganisasjoner sammen med sektoren

MANDAT

- Brukermedvirkningsgruppen i Jernbanedirektoratet er et forum mellom virksomheter, operatører, de funksjonshemmedes organisasjoner og Bufdir
- Brukermedvirkningsforumet for jernbane, «Toggruppa», arbeider ut ifra mandat gitt av SD, datert 10.5.2006:
  - Sterkere fokus på universell utforming og tilgjengelighet innen veg-, bane- og luftfartssektoren
  - Gjensidig informasjonsutveksling mellom aktørene i hver av gruppene og mellom de tre brukermedvirkningsforumene
  - Utvikling og gjensidig oppdatering av kunnskap innen fagområdet universell utforming og tilgjengelighet som skal danne grunnlag for realistiske løsningsforslag for ulike typer tilgjengelighetstiltak innen sektorene
- Det avholdes møter i Toggruppa 4-6 ganger årlig

DELTAKERE

Brukerorganisasjonenes representanter i 2023

Cato Lie
Seniorrådgiver, FFO

Magnhild Sørbotten (her avbildet)
Nestleder, NHF

Henriette Nielsen,
Leder NHFU

Arild Hagen (her avbildet),
Leder i interessepolitisk avdeling

Farah Ramaddan, Rådgiver
interessepolitisk avdeling BLF

Thorbjørn Andersen
CRM-konsulent, HLF

Temaer brukerorganisasjonene har vært opptatte av i 2023

Anskaffelse av nye lokal- og fjerntog

Informasjon ved avvik

Informasjon for å gjennomføre togreiser

Tilgang til assistansetjeneste

Universelt utformede stasjoner

Universelle løsninger

Prosjekt «Økt tilgjengelighet i nye fjerntog» ser på løsninger som kan gagne flere brukergrupper

Om prosjektet «Økt tilgjengelighet»

- Norske tog har sammen med Stadler kommet frem til løsninger som gir økt tilgjengelighet for personer som benytter seg av rullestol
- Endringene omfatter større tilgang til togene, å kunne bevege seg fritt mellom familievognen og bistrovognen, samt flere rullestolheiser og ett ekstra handikaptalett
- Endringene vil omfatte de 17 første kjøretøyene i hovedanskaffelsen, som vil settes i produksjon i august 2024 og tas i bruk i perioden 2026-2029
- Jernbanedirektoratet og Norske tog skal på oppdrag fra SD med frist 1. mars 2024 jobbe videre med ytterligere løsninger som gir bedre tilgjengelighet på togene som eventuelt kjøpes inn
- Oppdraget er rigget som et prosjekt i Jernbanedirektoratet, og alle brukerorganisasjonene i «Toggruppa» deltar i prosjektet
- I tillegg har direktoratet invitert Unge funksjonshemmede og FFO Oslo til å delta, for å frem de unges perspektiv inn i arbeidet

DET KONGELIGE
SAMFERDSLSDEPARTEMENT

Ifølge liste

Deres ref: Vår ref: Dato:
19/2805- 25. august 2023

Oppdrag om å vurdere løsninger for nytt fjerntogmaterieell for å oppnå universell utforming

Departementet viser til dialog knyttet til universell utforming av de nye fjerntogene. Dagens tog har passert sin forventede levetid og det er tidskrittisk å kjøpe inn nye tog. Norske tog og Jernbanedirektoratet har pekt på at de nye fjerntogene (N10) vil gi en stor forbedring fra dagens togtilbud og vil være vesentlig bedre tilrettelagt for rullestolbrukere enn dagens fjerntog. Togene skal benyttes i krevende norske forhold og ivareta strenge operative, funksjonsmessige og sikkerhetsmessige krav. Dette legger tekniske premisser for utformingen av togene, som ikke har vært forenlig med å samtidig oppfylle ønskene om trinnfri adkomst og adgang mellom vognene for rullestolbrukere. Samferdselsdepartementet (SD) viser samtidig til innspill og kritikk fra brukergrupper som viser til at rullestolbrukere og andre som ikke kan benytte trinnene må ta i bruk heis eller rampe for å komme seg om bord i togene og at det heller ikke vil være mulig å bevege seg med rullestol mellom vognene.

SD ber derfor Jernbanedirektoratet (JDIR) og Norske tog (NT) vurdere om det er tiltak som kan gjøre de nye togene mer tilgjengelige. Vurderingen skal omfatte muligheten for rullestolbrukere til å bevege seg fritt mellom vognene, samt løsning for trinnfri innstigning fra plattformer med 760 mm høyde til vogn med sovevogn og bistro, vogn med hvilesete og komfortavdeling, og familievogn/lekterom. Dersom det er hensiktsmessig, kan det omtales om det er ulik mulighet for tilpassinger i togene staten har opsjoner på å kjøpe sammenligget med togene omfattet av hovedanskaffelsen på 17 tog. NHF og FFO skal involveres i dette arbeidet.

JDIR og NT skal videre vurdere konsekvensene slike ulike tiltak vil ha for andre passasjerer, leveransetidspunkt for nye tog, kostnaden til togene, mv. JDIR og NT skal også komme med forslag om hvordan eventuelle tiltak som foreslås kan gjennomføres, og om gjennomføringen

Postadresse: Postboks 8010 Dep, 0030 Oslo, postmottak@sd.dep.no
Kontoradresse: Akersg. 59, www.sd.dep.no
Telefon: 22 24 90 90, Org. nr. 972 417 904
Avdeling: Base, plan og miljøavdelingen
Saksbehandler: Herman Westrum Thorsen, 22 24 81 86

Kjøretøy eller om det er andre konsekvenser som ksette slike eventuelle tiltak.
på de 335 stasjonene i Norge og tog med trinnfri innstigning.
fremover selv om innstigningen i togene er g NT skal beskrive kostnader knyttet til tilpassing g med trinnfri adkomst.
e av om det er relevante eksempler på tog som rende fjerntogstrøkinger som er mer
nger til SD senest innen utgangen av 1. mars
Herman Westrum Thorsen
utredningsleder
Brevsignatur

**Et tilbakeblikk på året 2023 –
med brukerorganisasjonenes
egne ord**

Året gjengitt med Norges Blindesforbund sine egne ord!

«Norges Blindesforbund synes det er viktig med et fora som Toggruppen, der man kan bli orientert om aktuelle saker innenfor transportområdet og ha dialog med de ulike transportaktørene og interesseorganisasjonene.

Vi ser på det som nyttig å være med i gruppen. Vi har løftet frem viktigheten av universell utforming i hele reisekjeden, slik at synshemmede kan reise fritt på lik linje med andre. Både tog, plattformer, bestillingsløsninger og informasjon må være tilgjengelige for synshemmede. Samtidig har vi vært opptatte av viktigheten av at det må på plass en god og fleksibel assistansetjeneste, på flere stasjoner enn det er i dag. Både når det skjer planlagte avvik, men også uforutsette hendelser på reisen, er assistansen man får og kunnskapen og imøtekommelsen av ansatte svært viktig for å gjøre reisen enklere. Det har vært fint å få diskutert både disse temaene og andre saker i toggruppen».

Farah Ramaddan og
Arild Hagen

Året gjengitt med Funksjonshemmedes fellesorganisasjon sine egne ord!

«FFO mener det er gode diskusjoner med aktuelle tema i Toggruppa og det skjer mye positivt på dette området ved at stadig flere stasjoner blir oppgradert til universell utformingsstandard. Men dette går alt for sakte i forhold til at vi jobber for et universelt utformet Norge i 2035. Videre skulle vi gjerne sett et større fokus på å gjøre flere stasjoner tilgjengelig raskt. Vi ser at antallet tilgjengelige stasjoner forblir stabilt, mens antallet universelt utformede stasjoner øker litt hvert år.

Informasjon om tilgjengelighet er viktig. Derfor var vi glade for at arbeidet med detaljkartlegging av tilgjengelighet på stasjonene var igangsatt, selv om vi synes dette gikk alt for sakte. I det siste møte før årsskifte fikk vi informasjon om at nye nettsider til Bane NOR inneholder mindre informasjon enn før. Det er svært alvorlig. Dette gjør mange personer med funksjonsnedsettelse usikre på om de kan reise med tog fordi informasjonen om tilgjengeligheten på de ulike stasjonene er mangelfull.

Den saken som har opptatt oss mest i 2023 er kjøp av nye fjerntog. Her fikk vi presentert en løsning som var fullstendig håpløs for rullestolbrukere. FFO valgte dermed å trekke seg fra samarbeidet om kjøp av nye fjerntog og Toggruppa. FFO fikk etter hvert med seg hele opposisjonen på stortinget for å få gjort noe med dette, i tillegg til at pressen engasjerte seg i saken. Vi hadde flere møter med politisk ledelse i departementet og valgte å gå inn i arbeidet igjen. Samferdselsminister Nygård skrev et brev til Jernbanedirektoratet og ba om at de foreslåtte løsningene for rullestolbrukere ble forbedret. Dette har nå skjedd. De første 17 fjerntogene får en mye bedre løsning, men trinnløs innstigning lot seg ikke løse på den første bestillingen. Forhåpentligvis lar dette seg gjøre på fremtidige fjerntogbestillinger».

Cato Lie

Året gjengitt med Hørselshemmedes Landsforbund egne ord!

«HLF arbeider etter prinsippet om et inkluderende samfunn og universell utforming – et prinsipp som bygger på at det skal skapes løsninger som er helt nødvendig for noen, men nyttig for alle. For mennesker med hørselsutfordringer er det viktig med visuell informasjon, både på stasjoner og om bord i togene. Det er spesielt krevende å oppfatte informasjon over høyttaleranlegg på tog i bevegelse grunnet støy – spesielt i høy fart. For oss er det viktig at informasjon som gis om bord i togene også vises i sanntid på skjermer og eller i relevant applikasjon for reisen. HLF finner det nyttig å være med i prosesser som omfatter utvikling av- og innkjøp av materiell og planlegging- og utforming av infrastruktur på et tidlig stadium. Det gir verdifull innsikt og bygger kunnskap som gjør arbeidet med innspill enklere frem mot realisering av prosjekter.

HLF verdsetter den imøtekommenhet våre synspunkter blir møtt med».

Thorbjørn Andersen

Året gjengitt med Norges Handikapforbund egne ord!

«Norges Handikapforbund ønsker et samfunn der alle kan delta på like vilkår. Då må kollektivtrafikken være tilgjengelig for alle. Det forutsetter universell utforming av både transportmidler og stasjoner. Uten dette utestenges mange funksjonshemmede fra å delta i det grønne skiftet. Dialog og konstruktivt samarbeid mellom alle aktørene på området, er helt nødvendig for å lykkes.

Toggruppa bidrar godt, men har også forbedringsmuligheter. Det så vi klart i årets store sak, innkjøp av nye fjerntog. Da gruppa i april fikk presentert de nye fjerntogene, var det mye som manglet på reell universell utforming. Dessverre inneholdt presentasjonen Norske tog holdt, også direkte feilinformasjon. Når toggruppa feilinformeres, svekker det tilliten til gruppa, og mellom gruppas medlemmer. Flere nasjonale medier viste raskt interesse for saken. Både NHF og FFO løftet saken til Stortinget, der en samlet opposisjon krevde svar fra statsråden. Vi løftet også saken til Samferdselsministeren, som i august ga Jernbanedirektoratet i oppdrag å vurdere løsninger for nytt fjerntogmateriell for å oppnå universell utforming. Etter gode prosesser høsten 23 er det blitt gjort klare forbedringer på innvendige løsninger på de første togene som skal leveres, som bl.a. sikrer flere rullestolplasser og tilgang til større deler av toget. NHF mener at oppgradering av stasjoner til universell utforming går for sakte. Vi er bekymret over at mangelen på 76 cm perronghøyde på mange av stasjonene som skal betjenes av de nye lokaltogene på Østlandet, medfører at effekten av tog med trinnfri adkomst blir for lav.

Toggruppa har hatt oppe en rekke andre saker, der det har vært gode diskusjoner. Felles møte med Veg-og sjø-gruppa om kollektivknutepunktet Oslo S var nyttig. Slike felles møter kan med hell brukes oftere for saker som er interessante for hele kollektivområdet».

Møter gjennomført i 2023:

Tidspunkt	Beskrivelse	Tema gjennomgått i møte:
1. Møte avholdt 27.02.23	Årets første møte ble gjennomført fysisk i direktoratet sine lokaler.	<i>Gjennomgang av årsrapport for 2022. Presentasjon av brukerundersøkelse av assistansetjeneste. Selvbetjent bestilling av rullestolplass hos Vy. Innspill til fellesmøte med øvrige brukervedvirkningsgrupper. Status anskaffelse av nye tog. Status Bane NOR rampeprosjektet.</i>
2. Møte avholdt 25.04.23	Årets andre møte ble gjennomført på teams.	<i>Presentasjon om anskaffelse av nye fjerntog, innspill til Nasjonal transportplan for 2025-2036. Status om rampeprosjektet.</i>
3. Møte avholdt 15. juni 2023	Årets tredje møte ble avholdt fysisk på Posthuset.	<i>Informasjon om «Buss for tog» i sommerbruddet 2023, Status ved Norske tog, Status ved Bane NOR.</i>
4. Møte avholdt 27.09.23	Møte ble avholdt sammen med Sjø- og veigruppa.	<i>Temaet for møte var sømløse reiser på tvers av kollektivformer med utgangspunkt i Oslo S. Det ble gjennomført en befarings på Oslo S.</i>
5. Møte avholdt 14.12.23	Siste møte i Toggruppa for 2023 ble avholdt på teams.	<i>Oppfølgingspunkter fra møte med Sjø- og veigruppa om tiltak på Oslo S, kort om tur til Sveits (fjerntog), prosjekt «økt tilgjengelighet i nye fjerntog, Entur orienterte om arbeid med vesentlighetsanalyse, status Bane NOR, Status Norske tog.</i>

Oversikt over representanter i 2023:

Organisasjon

1. Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)
2. Norges Handikapforbund (NHF)
3. Norges Blindforbund (NBF)
4. Hørselshemmedes landsforbund (HLF)
5. Bane NOR
6. Entur
7. Vy Gruppen AS
8. SJ Norge AS
9. Go Ahead Nordic AS
10. Flytoget
11. Norske tog
12. Ruter
13. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)
14. Jernbanedirektoratet
15. Samferdselsdepartementet

Representant

Cato Lie

Henriette Nielsen, Magnhild Sørbotten

Farah Ramaddan, Arild Hagen

Thorbjørn Andersen

Hege Narvåg, May-Liss Daljord

Anne Bernard-Andersen

Tore Bjørback Amblie

Kristin Marie Aarre, Rine Håndstad Thorsdalen

Katarina Moritz, Simen Lockert Rohde

Knut Erik Kristiansen

Vidar Larsen, Audun Lind Eriksen, Rene Kristoffersen

Wenche Pedersen

Anders Eriksen

Anne Camilla Maurud, Azra Hodzic

Julie Christine With

Informasjon

<https://ffo.no/>

<https://nhf.no/>

<https://www.blindforbundet.no/>

<https://www.hlf.no/forside>

<https://www.banenor.no/>

<https://entur.no/>

<https://www.vy.no/>

<https://www.sj.no/>

<https://go-aheadnordic.no/>

<https://flytoget.no/>

<https://www.norsketog.no/>

<https://ruter.no/>

<https://www.bufdir.no/>

<https://www.jernbanedirektoratet.no/>

<https://www.regjeringen.no/no/dep/sd/id791/>

